

Néhány szó őseink istenfiszteletről

ésőn jelenik meg a nyár és a velejáró gyönyörű verőfény Nyugat tájain; Kelet lejtői már régen élvezik a nyarat, mikor nyugaton először tűnnek elő a rögök a megolvadt hó alól. A történelem fénye szintén későn talál rá a Nyugat gyermekeire, a finnugor népcsaládra, s különösen későn hatolt be azokba a legrejtettebb zugokba, melyekben hitélete meghúzódott.

A magyarok ősvallásának emlékei, melyek a krónikákban és egyes Árpád-kori oklevelekben maradtak ránk, a maguk szegénységében is elég bizonyítékot nyújtanak arra nézve, hogy a honfoglalók vallási szertartásai azonosak voltak a velük egykor közösségben élő finnugor népekével. Hagyományaink arról győznek meg bennünket, hogy történelmi hitelességű adataink csupán a kultuszra vonatkozólag vannak; szorosabb értelemben vett mythológiánk azonban, melyből őseink kétségtelenül éppúgy rendelkeztek, mint más pogány népek, a történelmi kútfőkben alig akadunk nyomára. A tény magyarozatát a tárgy természetében és a keresztény írók felfogásában találhatjuk. A kultúra, amely mindég kész új jelentést fölvenni, szívósabb élettel bír, mint a mesélésben kedvét lelő nép ajkán tovaszálló mítoszok, melyek a magasabbrendű vallások papjai részéről a leghevesebb üldözés tárgyai szoktak lenni, mivel „bennük van megörökítve a régi istenek genealógiája és az ó-törvény egész rendszere”.

Az ugor népek közül a magyarok oly korán vetődtek el régi lakóhelyeikről s oly soká éltek idegen népek között, hogy nem csoda, ha hamar megfeledeztek őseiktől örökölt hitükről. Ehhez járult a nagyon korai keresztény hatás.

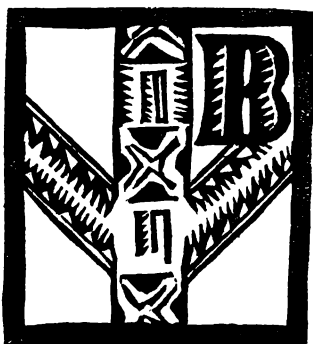
zent helyek. A pogány népek összes épületei között azok a szent hajlékok voltak a legnagyoszerűbbek és legszebbek, amelyekben isteneik elé terjesztették óhajaikat és kéréseiket. Mindenütt találunk díszes istenházakat, ahol a műveltség már a pogány korban gyökeret kezdett verni. Sajnos egykorú emlékeink a szent helyekről nem maradtak és ezekről csak néhány későbbi adat tesz bizonyosságot. A szent helyek rendszeren a természet alkotásai: hegyek, sziklák, fák,

berkek, mezők, kutak, források és vízmellékek, mint a többi finn-ugor népnél. Említsük meg, hogy Szent László király I. decretuma azt rendeli, hogy: aki pogány szokás szerint *kutak, fák, források és kövek* mellett áldozik, bűnét ökörrel váltsa meg (Katona Lajos „A magyar mythológia irodalma” c. dolgozatában főlemlíti, hogy Cornides és Kollár észreveszik, hogy a XI—XIII. századi törvényeink a magyarok pogány szokásairól oly stereotip szavakban emlékeznek meg, melyek a középkori európai törvényhozás köz-helyeinek tekinthetők. Bár a megjegyzés igazát el kell ismernünk, de egyúttal megjegyezzük, hogy ez a körülmény a törvényeknek és rendeleteknek ősvallásunk szertartásaira vonatkozó bizonyító erejét meg nem ingathatja. Lehetetlen azt hinni, hogy kemény rendeleteket adtak volna ki nemlétező szokások ellen, bármily szolgáigilag másolták is a nyugati országok törvénykönyveit. A megegyezés onnan magyarázható, hogy a természeti tárgyak tisztelete egész Európában el volt terjedve). Anonymus Tarczal (Turzol) hegyéről beszéli, hogy őt a honfoglalók áldozatot mutattak be. Az új hazába érkezők bizonyára a már itt lakó népektől vették át a hegy szent voltát; ami nem történhetett volna meg, ha régebbi hazájukban nem tiszteltek volna hegyeket. A tisztelet helye és tárgya majdnem elválaszthatatlanul egybeolvad azokban a sziklákban, kövekben, melyeket okleveleink is emlegetnek: Bálványkő, Igykő (szent kő), Áldó kő, Oltárkő — továbbá hegyekben, mint: Bálványoshegy, Istenhegy, Áldomástető. Maga a sziklás Gellérthegy is bizonyára szent volt; ezért választották Gellért püspök kivégzési helyének s ezért tartotta a nép a legujabb időkig a boszorkányok gyűlöhelyének.

Szt. László decretumán kívül a vízi szent helyek egykori elterjedtségéről tanuskodnak az áldókút (XII és XIII sz. oklevelekben) és szentkút nevű helynevek. Ipolyi, Wlislöcki, Hermann több adatot sorolnak fel arra nézve, hogy a magyar nép egyes vizeknek gyógyító erőt tulajdonított (aminek gyakran természetes alapja is van) és a betegek a víz körüli fák ágaira rongyokat, szitadarabokat, hajfürtöket aggtanak.

Az egyes fanemek közül őseink kiváló tiszteletben részesítettek némelyeket, különösen a nyirfa, amint ezt a mai népszokások is bizonyítják. Szent György éjszakáján kóborló gonosz lelkek távoltartására elegendő a nyirfa. Hegyhát vidékén Szt. György napja előestéjén nyirfaágot tesznek az ablakba, hogy a boszorkányokat elriasszák. A palócok májusfának, nyirfát használnak. Göcsejben nyirágseprővel a gazda karácsony éjjelén megkerüli a birtokát, hogy tolvajok ne látogassák. A nyirseprővel való veregetés meghozza a tehén tejét, ha rügös, megszelídül.

A keresztény papok igyekeznek a szent helyeken templomokat, kápolnákat, temetőket állítani, az áldozó fákra szent képeket aggatnak és így a pogány szokásnak keresztény tartalmat adnak.

bálvány képek. A bálványok eredetét sok tudós a halottak tiszteletében keresi. Az általánosan tisztelt bálványistenségek voltaképpen nem egyebek, mint kiváló férfiaknak és nőknek: fejedelmeknek és gyermekeinek halotti maszkjai, amelyek idővel — miután a földi élet emlékei elhomályosodtak — isteni rangra emelkedtek. A magasabbrendű, természeti erőket személyesítő isteneknek nincsenek bálvány szépei, csak a kultúráltabb népeknél.

Hogy őseink imádtak-e bálványokat, erre nézve nincsenek biztos adataink az archeológiában. Minthogy a keresztény papok leghevesebben és legeredményesebben a könnyen megsemmisíthető bálványok ellen küzdöttek, természetes, hogy ezek eltűntek.

Nagyon valószínű, hogy voltak bálványképeink, melyeknek neve fejfa, kép, bálvány, bálványkép lehetett. A „kőbálvány” szó, mely keresztény szentek szobrait jelentette, későbbi eredetű, mivel őseink csakis fából készíthették bálványaikat, mert a kőfaragás művészete ismeretlen volt előttük.

A bálványoknak ősi magyar neve kép és fejfa lehetett, melyeket még a finnugor közösség idejéből őriztek meg. A bálványokról való adatok hiányossága okozta, hogy régibb íróink azt hirdették, hogy a magyarok sohasem voltak bálványimádók. Ez a vélemény költői kifejezést is nyert Árpád éneklőjénél, Pázmándi Horvát Endre éneкли:

*»Bálvány isteneket nem imádtanak üstökös ősink
Bár az igaz hitnek rájuk nem tüne világa...
Istenség jele házaknál ismeretlen: áldást
Mondottak, mi üdön a nap csillámlata följött
A föntségben ülő úrnak, fordulva keletre...»*

sámánok és áldozópapok. A sámánizmus, bár különböző népeknél más-más nevet visel, jelenségeiben oly általános vonásokat tüntet föl, hogy bátran tekinthetjük a vallási élet oly megnyilatkozásának, mely egykor minden népnél megvolt.

Mi hát a sámán feladata? Miután közönséges halandó nem közeledhetik az istenekhez és szellemekhez, csupán a bálványokhoz. Egyedül a sámán léphet velük közösségbe, különösen az idő alatt, míg révületben fekszik.

A sámánság többnyire öröklődik, de nem úgy mint valami rendi kiváltság, hanem a családban öröklődő hajlandóság szerint. A legidősebb sámán tölti be az áldozat bemutató szerepét, más dolga nincs is.

Vallási személyeket jelentő szavaink meglehetősen bőven vannak; ilyenek: javas, táltos, orvos, varázsló, kurúzsló, bűbajos stb. Ezek közül ősi magyar szavaknak bizonyultak: javas, táltos, melyeknek a finnugor nyelvekben is vannak megfelelőek. Így tudjuk, hogy a táltos szót a finn tietäjä (tudós, bölcs) szóval szokták egybevetni. Vikár Béla bebizonyította, hogy a javas szó azonos a finn jumala: isten szóval. A jumala és magyar javas eredetileg hatalmást, erőt, boldogot jelentett. A táltos és javas szó mai és régi használata azt a véleményt teheti jogosulttá, hogy a táltos szó magasabbrendű sámánt jelentett.

Áldozati szertartások. Minden nép ősvallási hagyományaiban aránylag az áldozatoknál találunk legtöbb idegen elemet. Innen van, hogy a legrikítóbb tarkaságot sok és ésszerűtlennek látszó ténykedést, babonát épp itt találunk. Azok a szertartások, melyek eredetileg vallási elvek folyamányai voltak, az elvek elhomályosodásával babonás hókusz-pókuszokká süllyednek, melyeknek tulajdonképeni jelentőségével ugyan nincs tisztában az áldozó, elmulasztani mégsem meri

félve, hogy ezzel valami bajt hoz magára. A régi pogány szertartások ennek a félelemnek köszönik szívós életüket. Így a mi vidékünkön szokás a fánknak első kész darabját a tűzbe vetni. Ez valószínűleg a család halottjainak hozott áldozat volt valaha; ma nem tudja senki sem a szokásnak magyarázatát adni.

Az áldozati ajándékok általában véve kétfélék: véresek és vérnélküliek. Áldozatokat bizonyos állandó és alkalmi ünnepeken vagy szorultságok idején szokás bemutatni.

Ami a pogánykori áldozatokat illeti, erre nézve rendelkezünk történelmi adatokkal. A krónikások, — különösen Anonymus, — gyakran emlegetik, hogy a honfoglaló magyarok áldozatokat mutattak be isteneiknek. A Névtelen Tarcal hegyén bemutatott áldozatról írja: „in eodem loco more paganismo occiso equo pinguissimo magnum aldumas fecerunt” ezekből az is kitűnik, hogy őseink lovat áldoztak. A Vata-féle lázadás leírásában olvassuk: „Akkor tehát azon Vata átkozott és kárhozatos biztatására az egész nép a rossz szellemeknek áldozá magát és *kezdének lóhúst enni s általában a leggonoszabb vétkeket mívelni*”. Ezekből a szavakból világosan látszik, hogy a pogányságra való visszatérés egyik legfeltűnőbb jelének tartották a lóhus evést.

Az ősmagyarok pogány kultuszának ismertetése ezzel be is fejeződött volna. Csak annyi megjegyezni valóm lenne a kultusszal kapcsolatosan, hogy az állítólagos finnugor-magyar rokonságra éppen ez a pogány kultusz tette figyelmessé a tudósokat.

Donáth György

**Ne feledje
megújítani előfizetését!**